

Gevels Zürich

Meer van Zürich

Kirche St. Jacob

Stedenprofiel: Zürich

Roos van Put Cabaret Voltaire te Zürich is wereldberoemd. Immers, de term Dada werd er geboren. Het interieur van dit etablissement in de oude binnenstad is niet bewaard gebleven, niettemin hangt er nog steeds een avant-garde sfeertje. Eenzelfde atmosfeer tref je aan in Zürich West, een voormalig industriegebied wat tegenwoordig dé trendy wijk is. Het nachtleven van de stad is berucht: de keus aan nachtclubs of loungebars is serieus. Ook heeft deze stad een diversiteit op eetgebied. Te vinden in bijvoorbeeld de multiculturele wijk. Een kwartier waar de zus van de Zwitserse beeldend kunstenaar Pipilotti Rist overigens een hippe modezaak heeft. Toonaangevende galleries zoals Hauser & Wirth en Bob van Orsouw, die een hoofdrol spelen op het internationale terrein zetelen in Zürich. Het eerste kunstenaarsinitiatief van Zwitserland, Esther Epstein's Message Salon, zag het licht in Zürich. James Joyce verbleef er om aan zijn Ulysses te werken. Het is een stad die wat betreft kwaliteit van het aanbod gemakkelijk kan concurreren met een metropool, zij het op veel kleinere schaal natuurlijk. Zürich heeft wel de lusten van zo'n metropool, maar niet de lasten.

Voor hedendaagse kunst ga je in het trendy wijkje Zürich West naar de Limmatstrasse 270. In een oude bierbrouwerij, vind je zowel een aantal galleries als kunstinstellingen die zich richten op avant-garde. Het is een on-Nederlands concept. Want waar vind je in ons land galleries die gezamenlijk in een groot gebouw huizen? In Zürich schuwen ze de concurrentie blijkbaar niet. Het zijn niet de eerste de beste overigens, want de namen die je hier tegenkomt, tref je meer dan eens aan op belangrijke internationale kunstbeurzen als de Frieze en de Art Basel Miami Beach. Galerie Hauser & Wirth (heeft ook een vestiging in Londen), galerie Bob van Orsouw, Galerie Fabian & Claude Walter, Galerie Peter Kilchmann en Galerie Eva Presenhuber zijn te vinden in deze bierbrouwerij. De ruimtes die de galleries tot hun beschikking hebben liggen er niet om. De atmosfeer in het gebouw is aangenaam, dat wordt wellicht veroorzaakt doordat het hedendaags is wat de klok slaat. Je valt van de ene eigentijdse verrassing in de andere. In hetzelfde gebouw is de Kunsthalle gevestigd en het Migros Museum für Gegenwartskunst. Beide richten zich in de programmering op het neusje van de hedendaagse zalm. Een deurtje verder op nummer 268 is de Daros Collection te vinden. In de hal, tegenover de receptie is een werk van Joep van Lieshout. Helaas mag er nergens in het gebouw gefotografeerd worden, dus ook niet in de hal.

Kuckuk Backwards van Urs Fischer

Kunsthhaus Zürich

Straatbeeld (detail)

Giacometti-zaal in het Kunsthhaus

Le Corbusier

Het zwaartepunt binnen de kunstwerken uit de Daros Collectie ligt bij internationale – Noord Amerikaanse – kunst uit de tweede helft 20ste eeuw. De collectie heeft werken van onder anderen Eva Hesse, Bruce Nauman, Joseph Beuys, Gerhard Richter, Sigmar Polke. Hoewel het gebouw niet extreem groot is, vind je in elke zaal minstens twee suppoosten, die, elke stap die je zet, volgen. De neiging om clandestien toch uit de heup een plaatje te schieten, verdwijnt hier als sneeuw voor de zon. In de Limmatstrasse, schuin tegenover nummer 270 is Suzy Q. te vinden, de projectruimte van galerie Bob van Orsouw.

In deze hippe wijk van Zürich is het goed vertoeven. Niet alleen omdat er een concentratie hedendaags is te vinden maar ook omdat je hier op juweeltjes kunt stuiten. Zoals restaurant La Salle. Dat bevindt zich in een oude scheepswerf, die weer is omgebouwd tot theater. Het theater heeft 3 zalen en wat waar speelt vind je natuurlijk in de veelheid folders, maar ook op een schoolbord, waar in krijt is te zien wat er allemaal is te doen. Het restaurant is ontmoetingsplek voor de vele creatieve geesten en acteurs, musici, operazangers, impresario's die in deze omgeving wellicht een studio huren/hebben. Het percentage artistiek verantwoorde brillen was groot toen wij er van het diner genoten.

Het gebouw zelf is alleen al de moeite van een bezoek waard. Eigenlijk is er met heel goedkoop

materiaal (zoals beton en glas) een uiterst eigentijds – multifunctioneel – gebouw neergezet. Ernaast bevindt zich het oefentheater voor de opera. Met gevels die aan de ene kant bestaan uit een stevig soort golfplaat en aan de andere kant uit baksteen – vol met graffiti. Zo te zien niet gemaakt door de toevallige straatkunstenaar. Verder vind je in deze wijk talloze restaurantjes. Spaans, Italiaans. Winkels met Hindoeïstische kledij, een zaak voor de skater, kekke brillen en dito mutsen.

Een grotere keus uitheems aanbod is echter aanwezig in de multiculturele wijk van Zürich. Vanaf deze westelijke industrie wijk wandel je richting de Hauptbahnhof – kom je uit in de omgeving Langstraat, Heinrichstraat, Josephstraat. Het wijkje hier heeft de sfeer van de Jordaan in Amsterdam, met unieke boetiekjes, maar een multicultureel sausje is gezichtsbepalend. Zowel in het winkelaanbod als in de keus van restaurants. Je kunt er Libanees eten, maar ook is er een ruim Aziatisch aanbod. Noemenswaardig in dit gebied is onder meer de modewinkel van de zus van beeldend kunstenaar Pipilotti Rist. Tamara Rist drijft hier een winkel met kleding, tassen, accessoires. In de steeg vlak voor haar winkel is Lilli Tulipan's. Wat hier te koop is, heeft niets met mode te maken, maar het is wel een gek winkeltje waar kitsch het motto is; 'Plastik Blumen, Lichter Bunt es aller Welt'.

DADAÏSME

Wie de Hauptbahnhof binnenwandelt – bijvoorbeeld omdat je daar bij het bureau voor toerisme een kaart voor drie dagen voor de tram koopt die ook gratis toegang tot musea geeft – moet niet vergeten omhoog te kijken. Daar zweeft namelijk een monumentale Nana van Niki de St. Phalle. Eigenlijk kun je er niet omheen, dat beeld is zo enorm groot. Jammer is wel dat de duiven hier hun werk uitstekend hebben verricht; de bilpartij is niet meer zo mooi blauw, kenmerkt zich nu door een schilderpalet uitwerpselen. Een kniesoor die daar op let.

In sommige gidsen wordt het winkelaanbod onder dit station geroemd. Maar als je weinig tijd hebt kun je dit zogenaamde shoppingparadijs overslaan, het is uitgebreider dan wat je op Nederlandse stations aantreft, maar om te winkelen moet je toch ergens anders zijn. Mocht je echter honger hebben en nog willen lunchen, dan is de keus hier wel prima. Leuk aan het station is de markt met groente, fruit, brood en zoetige lekkernijen. Een typisch Zwitserse raclette behoort op deze markt tot de mogelijkheden, je kunt per snee bestellen. Erg lekker, vooral als het koud is. Ook tongstrelend is natuurlijk de Zwitserse chocolade, het meest gerenommeerde adres hiervoor is aan de Napfgasse 4. In een kitscherige omgeving van plastic bloemen en lieve dikke engeltjes kun je je te buiten gaan aan alle denkbare varianten chocolade.

Opera (detail)

Hauptbahnhof met Nana van Niki de St. Phalle

Limmatstrasse

Vintage bij Luxury

Straatbeeld Zürich

Cabaret Voltaire (interieur)

Een straat verder ligt het beroemde café Cabaret Voltaire. Hier werd in 1916 het Dadaïsme geboren. Ontstaan vanuit gevoelens van ontgoocheling over de Eerste Wereldoorlog kwam deze stroming tot bloei. Het dadaïsme bracht niet zozeer kunstwerken in eenzelfde artistieke stijl voort, bindende factor tussen kunstenaars, grafici, schrijvers en dichters was vooral een gelijke (anarchistische) geesteshouding. Aanhangers keerden zich tegen de gevestigde orde, tegen heersende normen, waarden, kunstdefinities en zij stelden de gevolgen van de oorlog ter discussie. Kunstenaars (gevlucht naar of reeds woonachtig in het neutrale Zwitserland) kwamen bijeen in Cabaret Voltaire. Hugo Ball, Tristan Tzara, Hans Richter, Hans Arp en zijn vrouw Sophie Taeuber-Arp zijn de namen die in dit verband genoemd moeten worden. Het is vandaag de dag ontzettend leuk om even bij Cabaret Voltaire binnen te wandelen en een kopje thee te drinken. De anarchistische sfeer van toen is nu vooral terug te vinden in het meubilair. Je zit op strandstoelen. Verder herinneren kopieën van affiches aan de vroege 20ste eeuw. Een kartonnen doos op de straat vermeldt dat het café open is. Een andere grote naam uit de geschiedenis van de kunst die aan Zürich is verbonden is die van Le Corbusier (1887-1965). Aan het meer, gelegen in het Zürichhornpark (met daarin ook de Chinese Tuin), is, naar een ontwerp van deze beroemde architect, deze villa gebouwd (glas/betonconstructie). Er

zijn wisselende tentoonstellingen te zien, maar ook wordt het grafische werk van Le Corbusier getoond. Let wel op de openingstijden, het is raadzaam voorafgaand aan een bezoek de website te checken. Een verblijf aan het meer is vooral tijdens mooie dagen aan te raden. 'Tout le Zürich' vermaakt zich hier dan. Terrasjes aan het water, met zicht op de heuvels rondom Zürich. Wat wil je nog meer?

Zürich is weliswaar een provinciestad, maar heeft niettemin een behoorlijk aantal musea. Voor de kunstliefhebber is het Kunsthaus natuurlijk een niet te missen onderdeel van het programma. Het museum heeft een stevige Giacometti collectie. De collectie bestaat verder uit uit (onder meer) Nederlandse en Italiaanse schilderkunst uit de Barok, maar je stuit ook op meesterwerken van Vincent van Gogh, Picasso, Kokoschka, Munch en uit latere periodes op kunst van Beuys, Merz, Twombly, e.a. Op de hedendaagse afdeling loop je tegen grote namen aan die vandaag de dag 'hotter dan hot' zijn, zoals Eberhard Havekost. Het Kunsthaus ligt op de rand van de binnenstad. Vanaf het museum is het een kleine wandeling naar het centrum. Het hart is overigens autovrij. De oude binnenstad is te vinden aan weerszijden van de Limmat. Aan de ene zijde vind je High Street Fashion, aan de andere (rondom de Augustinerstraat) de grotere modemerken zoals Dolce

& Gabbana, Prada, Marc Jacobs, etc. Ook in de binnenstad ligt de beroemdste kerk van Zürich. De Grossmünster. Toeristische trekpleister, niettemin een bezoek waard. Zürich is geen kleine stad, maar ook geen grote. Alles wat je wilt zien, ligt net te ver uit elkaar om te lopen. Ben je slechts voor een lang weekend in de stad, verlies je met wandelen bovendien veel tijd. Het openbaar vervoer is uitstekend geregeld. De klassieke blauw/witte trams zijn niet weg te denken uit het straatbeeld en functioneren prima. Het is dan ook aan te raden zo nu en dan de tram te nemen. Ook om in wat verder van het centrum gelegen gebieden te komen – de rit vanaf de Hauptbahnhof is zelden langer dan twintig minuten. Neem bijvoorbeeld de tram richting de Ankerstraat (een keer overstappen), kom je bij het designwinkeltje Saus und Braus. Hier is bijvoorbeeld de gids te koop waar alle tweedehands adressen in staan vermeld. Het aanbod van Saus und Braus is enigszins vergelijkbaar met Colette in Parijs, alleen verkopen ze in Zürich meer de alternatieve versie van design en mode. Vintage is ook goed te vinden in de stad. De verkoper van Luxury meldt echter dat de Zwitsers (de elite) niet snel vintage zal aanschaffen. Iets wat filmsterren uit Hollywood wel doen. Volgens hem zijn de Zwitsers er nog niet aan toe. Het ontnemt hem niet de lust in Zürich een dergelijke winkel te hebben, via zijn website verkoopt hij aan heel Europa.

KUNSTENAARSINITIATIEVEN

NEUROPA The Modern Institute, Militärstrasse 84, gerund door Alain Kuper.
 Les Complices*, Anwandstrasse 9, www.lescomplices.ch, gerund door Andrea Thal.
 Wartesaal, Brauerstrasse 34, www.wartesaal.ch, gerund door Manuela Schlumpf.
 Esther Epstein's Message Salon, Brauerstrasse 34, www.likeyou.com/messagesalon/, gerund door Esther Epstein. Dit is het eerste kunstenaarsinitiatief van Zwitserland.

GALERIES EN OVERIGE INSTITUTEN HEDENDAAGSE KUNST

Voor hedendaagse kunst ga je naar de Limmatstr. 270. Hier vind je een concentratie eigentijdse kwaliteit. Zowel wat betreft galeries als hedendaagse kunstinstituten. Op dit adres, in een oude bierbrouwerij, vind je toonaangevende galeries, die op het internationale toneel van grote betekenis zijn: Galerie Hauser & Wirth (heeft ook een vestiging in Londen, www.ghw.ch), galerie Bob van Orsouw (www.bobvanorsouw.ch), Galerie Fabian & Claude Walter (www.fabian-claude-walter.com), Galerie Peter Kilchmann (www.kilchmann.com), Galerie Eva Presenhuber (www.presenhuber.com). In hetzelfde gebouw is de Kunsthalle (www.kunsthallezurich.ch) gevestigd en het Migros Museum für Gegenwartskunst (www.migrosmuseum.ch) gevestigd. Een deurtje verder op nr 268 is de Daros Collection te vinden, zie www.daros.ch. In de Limmatstr. schuin tegenover nummer 270 is ook Suzy Q. te vinden, de projectruimte van galerie Bob van Orsouw (www.suzy-q.ch).

Meer informatie over galeries en hedendaagse kunst: www.artinzurich.com
 In de driemaandelijke folder Zeitgenössische Kunst in Zurich und in der Schweiz is alles te vinden wat de hedendaagse kunstliefhebber wil zien.

MUSEA

Kunsthaus Zürich, www.kunsthau.ch
 James Joyce Stiftung, Augustinergasse 9
 Museum Rietberg, www.rietberg.ch
 Le Corbusier Huis, www.center-le-corbusier.com

Schiffbau Theater

VINTAGE EN TWEDEHANDS

Luxury, Untere Zäune, www.luxury-shops.com. Hier vind je Dior, Chanel, Hermes, Manolo Blahnik, Prada. Grote keus tassen en schoenen.
 LuxPlus, vintage & nieuw, Ankerstr. 24, www.luxplus.ch
 In de Kleine Führer für Zürichs Second Hand Shops zijn 22 tweedehands winkels opgenomen. De gids is onder meer te koop bij Saus en Braus, Kaufhaus für design, kost 18 CHF. Met in het boekje een plattegrond. Kleine greep uit het aanbod: 16 tons, Fifties Plus, Fizzzen, Razzo, Time Tunnel, Vibes. De gids focust niet alleen op kleding maar ook op meubilair uit bijvoorbeeld de jaren 20, zie ook www.brockführer.ch

MODE

Amok, Ankerstr. 61, mode van Sandra Kuratle, www.amok.ch
 Swallow-D, Josefstr. 12, modewinkel geleid door Tamara Rist, zus van beeldend kunstenaar Pipilotti Rist (om de hoek is Lilli Tulipan's, heeft niets met mode te maken, maar is wel een gek winkeltje: Plastik Blumen, Lichter Bunt aus aller Welt, www.lilli-tulipan.ch).

Swallow-D Mode van Tamara Rist

Saus & Braus, Kaufhaus für design, Ankerstr. 14, www.sausbraus.ch
 Grote modenamen als Prada, Dolce & Gabbana etc. zijn te vinden in de oude stad in de omgeving van de Augustinerstrasse. Aan de andere kant van de rivier de Limmat ligt het ook een deel van de oude stad, hier is meer High Street fashion te vinden. In de omgeving van de Bahnhofstrasse en van de Lintheschergasse kun je eveneens goed winkelen. Grote warenhuizen, zoals Jelmoli, vind je hier. In sommige gidsen wordt het winkelgebied onder de Hauptbahnhof genoemd als winkelparadijs, maar het aanbod hier is vergelijkbaar met winkels op grote stations in Nederland bijvoorbeeld. Het verschil is dat onder het hoofdstation van Zürich behoorlijk veel keus is op het gebied van restaurants (Thai, Italiaans) en take away, supermarkten (Migros), Konditorei en bakkers.

ETEN EN DRINKEN

In de hal van de Hauptbahnhof is een markt. Hier kun je verse groente en fruit kopen, diverse broodsoorten, maar een vlugge (warme) lunch behoort ook tot de mogelijkheden. De Zwitserse raclette kun je hier bijvoorbeeld lekker en snel eten.

Zürich heeft een grote keus aan diverse restaurants, van Italiaans en Spaans tot Libanees en Japans. Hier volgt een persoonlijke keuze: Ristorante Tre Cucine, in de oude binnenstad aan de Niedorfstr. wordt gerund door heuse Italianen. Kun je je niet verstaanbaar maken in het Duits, kun je overgaan op Italiaans. Goede keuken met authentieke recepten, www.trecucine.ch. In Zürich West, het trendy wijkje van de stad, vind je in het gebouw Schiffbau La Salle. Tikkeltje prijzig, maar goede keuken, www.lasalle-restaurant.ch. In diezelfde wijk ligt Il Gallo, Italiaans. Prijs/kwaliteit is prima. Zo ook de keuken. Wie echte Zwitserse kaasfondue wil eten doet dat bij de Fribourger Fondue Stübli aan de Rotwandstr. 38, www.fondue-stuben.ch

Niet te missen: Cabaret Voltaire, hier is het Dadaïsme geboren, Spiegelgasse 1 (oude binnenstad), www.cabaretvoltaire.ch

Goed voor een drankje: lekkerste Zwitserse chocolade in alle vormen in de meest kitscherige theesalon: Café Felix, Napfgasse 4, www.teuscher.com.

THEATER

Opernhaus, www.opernhaus.ch, Tonhalle, www.tonhalle.ch, Schauspielhaus Pfauen, www.schauspielhaus.ch. Schiffbau in het westelijk deel van Zürich, voormalig industriegebied, bevindt zich theater Schiffbau (een voormalige scheepsloods), hier speelt het Schauspielhaus van Zürich.

Opvoering zijn Duitstalig. In de Schiffbau is een trendy restaurant te vinden: La Salle. Zie ook eten en drinken in deze tips.

WEBSITES, CULTURELE AGENDA'S, GIDSEN

Zürich Guide, klein handzaam gidsje, zie ook www.zuerich.com. Merian Gids, Duitstalig, helder van opzet, geeft snel goede indruk van de stad, met stadsplattegrond. www.zuerichcard.com, informatie over transport in de stad (driedaagse kaart is goedkoopste optie, geeft ook vrij toegang tot musea, te koop bij toeristinformatie, Hauptbahnhof). Internetcafé is te vinden in de Uraniast. 3 en aan de Limmatquai 94. Aardige websites om te raadplegen: www.guide4me.ch, www.passionforzurich.ch, www.goodnews.ch, www.take-a-trip.eu/nl/zurich/uitgaan, www.museums.ch

Met dank aan Annie Wu en Mirjam Varadinis (Kunsthau Zürich).